

vatroslav
LISINSKI

- istina i mit

zrinka matić

Što znamo o Vatroslavu Lisinskom? Većina nas još iz škole najčešće pamti rečenice velikog povjesničara hrvatske glazbe Josipa Andreisa, koje su se ponavljale, prepisivale i malo mijenjale - o tome da je Lisinski bio glazbeno neobično nadaren i neizostavan kada govorimo o povijesti hrvatske glazbe, ali života prepunog nesretnih okolnosti koje su ga gurnule u nesigurnost skladateljskog poziva. Život mu je bio određen nemirnim ilirskim vremenima čiji je važan sudionik i sam bio. Istina o Lisinskom kroz stoljeća se malo pomalo prožimala s legendom koja govori o prvom nacionalno svjesnom hrvatskom skladatelju, utemeljitelju hrvatske nacionalne opere, solo-pjesme, zbarske i orkestralne glazbe.

Velikan ili nesretnik, velikan povijesti i nesretnik za života. Nježan, sa slika ga poznajemo kao krhkog čovjeka, zamišljamo neugodne životne uvjete XIX. stoljeća koje su morale uništiti i puno snažniju konstituciju, a opet jedan od onih malobrojnih koji su izborili bitku s vječno nesklonim vremenima i okolnostima da bi obogatili i u krajnjoj liniji stvorili ono što će budući naraštaji nazivati svojom kulturnom i povijesnom baštinom.

Kako se sve dogodilo? U nekom revolucionarnom kutku stvarale su se ideje o naciji, o njezinom identitetu, o tome što joj sve treba da bi se izrazila, u kojim će se sredstvima očitovati ono prepoznatljivo nacionalno, njezine najveće i najljepše vrijednosti. U tom kutku, ili krugu koji se pomalo širio i postajao sve glasniji, snažniji ali još na rubovima ondašnje države, pomalo egzotičan i u velikoj mašineriji Carevine još uvijek sasvim bezopasan, množile su se zamisli vizionara, koji su stihijski i u svim smjerovima opipavali ne bi li u tih nekoliko godina zanosa i relativne slobode otjelovili snove stoljećima prigušivane, potiskivane ali time i eksplozivnije. Prasak ilirskog preporoda u svoje je redove regrutirao mnoge intelektualce i mnoge nadarene ljude, a jedini glazbenik koji je s obzorja usisan u tu eksploziju, bez ikakvog izbora i ne pitajući ga se za snagu i spremnost, morao je, jer je sudbina tako htjela, biti Vatroslav Lisinski.

Taj zanos bilo je teško u sebi suzbiti, sve oko njega je poticajno, živo, sve bukti od nadahnuća, od prvih pomaka, koji su slijepi u svojoj mladenačkoj nabreklosti. Rađaju se nova djela, interes je probuđen u narodu koji želi čuti svoje prosvjetitelje i spreman je krenuti u novo doba. Nije važna egzistencija, dovoljno je bilo udisati atmosferu nabijenu emocijama koje su ovladale narodom i njegovim duhovnim vođama. Ako je bio gladan zemaljske hrane, na životu ga je držao duh. I kao toliki drugi koji su otjelovili ono što nazivamo romantizmom, živio je u obnevidjelosti

za svoj fizički opstanak, crpeći prevelikom brzinom svoju tjelesnu snagu, izgarajući u vatri svog jedinog zadatka da stvori umjetničko djelo. Međutim Lisinski se u sebi borio s još jednom nemani - sumnjom u sebe, kako odgovoriti zahtjevima i očekivanjima sudrugova, kako stvoriti pravo veliko djelo, svjestan da je njegovo glazbeno znanje i skladateljsko iskustvo nedostatno. Mlad i nesiguran u sebe, bio je okružen ljudima zažarenih očiju koji su vjerovali da je upravo on, koji je dotad napisao tek nekolicinu kratkih popijevki i zborova, skladatelj prve prave hrvatske opere.

Izigrati to povjerenje i izbjeći povijesnu odgovornost nije bilo moguće. Je li Lisinski, kada se upustio u skladanje opere „Ljubav i zloba“, bio svjestan važnosti koju će njezino ime imati sve do današnjih dana? Albert Štriga, njegov prijatelj i „mučitelj“, odigrao je i ovdje ulogu dobrog genija, začetnika ideje i onoga koji ga je gurnuo u mukotrpan trogodišnji rad na operi koja će postati simbolom hrvatske nacionalne glazbe. Nakon dugog opiranja Štriginim idealističkim zamislama Lisinski prijanja na rad na libretu Janka Cara, koji prerađuje Dimitrije Demeter nakon javnog izvođenja dovršenih dijelova iz prvog čina opere 1844. godine. Dotada Lisinski već potpuno svjestan pothvata u koji se upustio, čvrsto odlučuje dovršiti započeto djelo, u čemu mu pomaže puno doradeniji Demetrov libreto. Iščekivana premijera odjeknula je i izvan Hrvatske kao veliki uspjeh - Lisinski je bio jedan od malobrojnih koji su u tom razdoblju svojoj

zemlji podarili operu na narodnom jeziku. Zdušnost izvođača, mahom amatera, koji su oduševljeno predstavili operu sedam puta u samo jednom mjesecu, priznanje koje dobiva ne samo u domaćem tisku, već i u pariškim i bečkim novinama, dovodi do prijelomnog trenutka u skladateljevu životu, kada kao dvadesetsedmogodišnjak odlučuje svoj život u potpunosti posvetiti glazbi i odlazi na školovanje u Prag.

Novi početak nije bio lagan, na glazbenom konzervatoriju ga odbijaju jer je premašio dobnu granicu, i započinje isto ono što je prije mnogo godina radio u Zagrebu - privatni studij. Ipak u Pragu nije potpuno anonimn, sudjeluje u Slavenskom kongresu kao član delegacije iz Hrvatske, a tijekom političkih previranja 1848. koja se paralelno događaju i u Hrvatskoj sve se dublje posvećuje skladateljskom radu u kojem nalazi mir. Sklada uvertiru „Jugoslavenka“, svoje prvo praško djelo, a početkom 1849. godine ciklus od 12 solo pjesama na češke tekstove, te uvertiru „Bellona“, nakon što doznaje o smrti svoje sestre Marije.

Bolest ga je natjerala da se na duže vrijeme vrati u Zagreb. Oporavivši se nastavlja skladateljski rad i u velikoj mjeri sudjeluje u organiziranju glazbenog života u Zagrebu. Razdoblje je to koje obilježava i rad na novoj operi "Porin", koju je započeo skladati već 1848. u Pragu. Planira i svoj posljednji odlazak u Prag, i polaganje završnog ispita na konzervatoriju, za koji priprema orkestralnu idilu „Večer“. U tom

dinamičnom razdoblju skladatelj, nepokoleban novim političkim preokretom i potpunom obamrlošću još donedavno tako snažnog nacionalnog pokreta, službeno mijenja svoje ime Ignaz Fuchs u hrvatsko ime Vatroslav Lisinski. S posljednjim boravkom u Pragu, unatoč uspjeljoj javnoj izvedbi idile "Večer", i tiskanja popijevki, Lisinski doživljava razočaranje jer cilj njegova školovanja nije ostvaren. Nije mu dopušteno pristupanje završnom ispitu na konzervatoriju.

Posljednje razdoblje života donijet će skladatelju najveći njegov povijesni skladateljski uspjeh, ali i najveći životni neuspjeh i tragičnu smrt. Odmah po povratku u Zagreb stupa u službu u Glazbenom zavodu, bavi se organizacijom glazbenih priredbi i dirigiranjem. Lisinski djeluje pod zaštitom bana Josipa Jelačića, ali sa slabljenjem Jelačićeve pozicije, Lisinski mora napustiti djelovanje u Glazbenom zavodu. U tom razdoblju sklada uz zbarske skladbe i orkestralnu „Uvertiru u D-duru“, a u siječnju 1851. godine dovršava rad na operi „Porin“.

Unatoč glazbeničkoj afirmaciji, na ruku mu ne ide nesklona uprava Društva Glazbenog zavoda. Ne dobiva stalno zaposlenje nastavnika u glazbenoj školi Zavoda. Nema pomoći ni od Matice ilirske, koja više ne izdaje njegove partiture niti pomaže u promicanju njegova rada. Na kraju ga primaju kao domara u Glazbenom zavodu, i to bez plaće. Od prvotnog zanosa i svijetlih dana ilirskog preporoda nije ostalo više ništa. Skladatelj

prve hrvatske nacionalne opere životne okolnosti povukle su na dno. Nedostojni posao nadzornika glazbenih učionica, koji je prihvatio želeći ostati barem donekle blizu glazbenoj sredini i sačuvati nadu da će ponovno u njoj aktivno sudjelovati, na kraju gubi. Potpuno slomljen i shvativši da kao glazbenik više nema što tražiti, vraća se pravničkom pozivu. Igra sudbine zapečatila je njegov život epilogom bilježničke službe, koju prekida bolest i napokon smrt.

Priča o Lisinskom ispričana je mnogo puta, uvijek slična, o romantičnoj, lirskoj duši čiji je nesretni život povremeno obasjan bljeskovima uspjeha i priznanja, morao tragično završiti. Priča je to na koju smo već toliko navikli da postajemo neosjetljivi na pravu vrijednost njegova života i njegova djela. Borba koju je prošao sa svojom okolinom i sa samim sobom, kako bi ostvario isprva tuđe ideale i očekivanja, koji su uskoro postali ukorijenjeni u njemu kao životne težnje, ne iznevjerivši ih ni u trenucima kada su mnogi drugi posustali, označila ga je unatoč njegovoj osjetljivoj prirodi, kao jednu od naših najjačih povijesnih ličnosti. Nenametljiv u svojoj nadarenosti, zamišljen, dubok i profinjeno osjećajan, i onda kada je u pitanju izražavanje težnji za građenjem nacionalnog identiteta u glazbi, i kada kroz glazbu izražava svoju intimu, čine ga nečim što je mnogo više od samog povijesno važnog imena, skladateljem jedinstvene osobnosti i izraza.